

SEMNIFICAȚIA FĂURIRII STATULUI FEUDAL CENTRALIZAT ROMÂN SUB MIHAI VITEAZUL

de dr. GHEORGHE ZAHARIA

În acest an jubiliar, în care sărbătorim 2050 de ani de la crearea statului centralizat și independent dac sub conducerea lui Burebista, se împlinesc 380 de ani de la încheierea statului feudal centralizat românesc, sub gloriosul sceptru al lui Mihai Viteazul, în vatra aproximativă a Daciei lui Decebal. Acesta a fost un prim și remarcabil rezultat al luptei poporului desfășurată pe parcursul a cincisprezece secole, al unor numeroase jertfe pentru reunirea lui în cadrele unui stat unic și independent, organizat în fruntariile vechii sale patrii.

Deși — după cum știm — țările române au existat timp îndelungat ca state feudale separate, aceasta n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea de limbă și cultură, în similitudinile structurii economice și sociale ale întregului teritoriu dacic. Între ele s-au păstrat în permanență legături strânse politice, economice, spirituale. Chiar și organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale) a fost, în linii mari, identică sau asemănătoare.

Concomitent cu procesul de organizare și consolidare a statelor feudale românești, Imperiul otoman cucerește și transformă în pašalicuri statele din Peninsula Balcanică, ajungând, la sfârșitul sec. al XIV-lea, pe linia Dunării ; în vecinătatea țărilor române s-au dezvoltat apoi și imperiile habsburgic și țarist, ceea ce a reprezentat un grav pericol pentru independența și unitatea poporului nostru.

În astfel de condiții țările române au trebuit să facă front comun (politic, militar, diplomatic) împotriva agresiunilor și acțiunilor expansioniste ale marilor puteri care își disputau interesele pe seama poporului nostru, ca și a altor popoare vecine. Din aceste motive, ideea unității și independenței este străveche la români. Iar lupta lor pentru unitate, libertate și neafirmare constituie trăsătura caracteristică fundamentală a întregii sale istorii, determinând însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile lui.

Acestui crez politic își consacră eforturile lor, în sec. XIV și XV, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, căruia fruntașii brașoveni îi scriau în aprilie 1479 : „Parcă ai fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cărmuirea și apărarea Ardealului“, „domn

prea îndurător al nostru“¹. În aceeași scrisoare, brașovenii îl informează pe Ștefan cel Mare că o parte a boierilor din Muntenia, temîndu-se de o invazie otomană, îl „așteaptă suspinînd foarte“ să-i salveze de acel pericol. La rîndul său, Ștefan a căutat permanent între 1473—1482 să-și alieze Țara Munteniei, prin susținerea la scaunul domnesc al acesteia a lui Laiotă Basarab, Vlad Țepeș — la a cărui curte crescuse și fusese sprijinit la domnie în Moldova —, a lui Basarab cel Tânăr sau Țepeluș, Mircea și Vlad Călugărul și chiar prin căsătoria lui, în 1478, cu Maria, fiica domnului muntean Radu cel Frumos.

Aceași gîndire politică urmărește în sec. al XVI-lea Petru Rareș, care propune, în 1536, lui Ferdinand de Habsburg constituirea unei armate antiotomane provenită în special din cele trei țări române, adică din 45 000 de români moldoveni „oameni aleși, 20 000 ai Transilvaniei și 25 000 ai Țării Românești“, la care să se adauge 15 000 ai împăratului. În fruntea acestei armate urma să se afle el, Petru Rareș². În octombrie 1542 el a propus transilvănenilor ca, împreună cu moldovenii și muntenii ce urmau a-și trimite oștile în Transilvania, să facă o dietă pentru apărarea în comun³, propunere apreciată de Nicolae Iorga ca exprimînd un proiect pentru „o adevărată uniune dacică“⁴.

La 1574, Alexandru Mircea, domnul Munteniei, reușește să realizeze o „unire dinastică“ a Munteniei și Moldovei, punînd în scaunul acesteia din urmă pe Petru Șchiopul din familia munteană a „Mihneștilor“, unire menținută și pe timpul lui Mihnea, urmașul lui Alexandru Mircea, pînă la 1591⁵.

La factorii externi care impuneau o astfel de politică se adaugă, cu greutatea cuvenită, hotărîtoare, factorii interni economici, sociali și spirituali. În sec. XV și XVI se constată o creștere sensibilă a forțelor de producție în agricultură, exemplificată prin sporirea producției de cereale, a numărului de mori, extinderea viticulturii și pomiculturii în județele Gorj, Vilcea, Olt, Argeș, Dîmbovița, Prahova, Buzău, Vrancea, Vaslui, Iași. Aceste mari zone dețineau întîietatea în ceea ce privește cantitatea și calitatea produselor viticole, pomicole și animaliere, care au dus faima țărilor române departe, peste frontariile lor.

Meșteșugurile n-au rămas nici ele pe loc, ci au continuat să se dezvolte, ceea ce a determinat menținerea orașelor și târgurilor la nivelul dinaintea dominației otomane; altele au luat naștere, cum sînt: Calafat, Caracal, Ploiești, Rîmnicu Sărat, Galați.

Pe această bază a dezvoltării forțelor de producție, în pofida monopolului relativ al Imperiului otoman, se dezvoltă legăturile comerciale dintre țările române — deci *piața românească* —, precum și comerțul extern cu Polonia și Veneția, cu Imperiul habsburgic, cu ducatul Prusiei și chiar cu Anglia, direcții noi care cer eliberarea de sub monopolul otoman.

¹ N. Iorga, *Îndreptări și întregiri din istoria românilor*, în „Analele Academiei Române“, Mem. Sect. 1st., s. II, t. XXVII, București, 1905, p. 118.

² *Călători străini despre țările române*, I, p. 377—378.

³ Hurmuzaki, *Documente*, vol. II, partea 4, nr. CLXXXIV, p. 321.

⁴ N. Iorga, *Istoria românilor*, IV, p. 409.

⁵ *Călători străini despre țările române*, I, p. 377—378.

De mare importanță au fost legăturile multiplicare între țările române, pentru menținerea și evoluția limbii comune, a tradițiilor și religiei comune, pentru transformarea conștiinței unității de neam — niciodată dispărută din inima poporului — în conștiință națională.

Toți acești factori economici, politici și spirituali, obiectivi și subiectivi, au constituit tot atâtea premise ale unirii țărilor române sub Mihai Viteazul⁶, care — cum aprecia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la recenta întâlnire cu reprezentanții ai oamenilor de știință din domeniul istoriei — „n-a făcut, de fapt, decît să le dea glas“, unirea realizată fiind rezultatul conlucrării „dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania, îndeosebi interdependența lor economică“, ceea ce a avut „un rol hotărîtor în cristalizarea originii comune“⁷.

Înfăptuirea primei uniri, la 1599—1600, în fruntariile aproximative ale Daciei din timpul lui Decebal, ca rezultat al luptei maselor largi, a întregului popor, apărea astfel ca o necesitate imperioasă. Momentul politic a impus astfel apariția unei personalități de talia lui Mihai Viteazul — capabilă să valorifice și să dea viață acestor realități, să împlinească un ideal pentru care militaseră la vremea lor și ceilalți iluștri înaintași.

Ca un simbol al dreptului istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, poporul român a reușit să înfăptuiască acum trei sute optzeci de ani, sub domnia lui Mihai Viteazul, actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, făurirea statului feudal românesc centralizat. Acest act conștient, legic și obiectiv s-a înscris în procesul european desfășurat în sec. XV—XVI, cînd s-au constituit și statele feudale centralizate francez, britanic și rus — acesta din urmă, cum afirmă autorii sovietici ai *Istoriei universale*, ca stat multinațional —, pe baza aceluiași factori economici, sociali, politici și culturali⁸, desigur, cu anumite particularități proprii fiecărui popor. Aceste state, însă, n-au fost supuse atunci unor presiuni externe de tăria celor la care a fost supusă unirea lui Mihai Viteazul și care au constituit, de fapt, cauza hotărîtoare a destrămării ei.

Idealul unirii înfăptuită în 1600 sub Mihai Viteazul s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație, fiind o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi munteni, transilvăneni și moldoveni ce i-au urmat: Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Methlen, Gheorghe Rákóczi I, Gheorghe Rákóczi II și alții.

Faptul că Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei (1613—1629), ca și mai tîrziu țarina Rusiei, Ecaterina a II-a, au preconizat reconstituirea Daciei în scopuri proprii, aceasta era, fără îndoială, expresia recunoașterii procesului legic, obiectiv de dezvoltare unitară sub toate aspectele a poporului român în vatra străbună a Daciei, ceea ce constituia

⁶ *Istoria României*, vol. II, Edit. Academiei, București, 1962, p. 846—866, 955—957, 990—993.

⁷ „Scinteia“, XLIX, nr. 11746, 28 mai 1980.

⁸ *Vezi Vsemirnaia istoriia v deseati tomah*, tom. III, Moskva, Gosudarstvennoe izdatelstvo politiceskoi literaturi, 1957, p. 16—17, 650—652, 671—672, 706—708, 790.

garanția unui stat puternic prin conștiința unității de neam, realitate intrată de mult în conștiința politică europeană. Astfel, în 1454, publicația germană „Türkenkalender“ publică un apel adresat tuturor regilor creștini de a se ridica împotriva Imperiului otoman, inclusiv celor ai *Daciei*, ceea ce înseamnă o recunoaștere a unității poporului român din cele trei state feudale românești. De asemenea, la circa 1520, călugărul sârb Maxim Brancovici, înălțat apoi mitropolit al Munteniei, relatează despre apelul său, în 1507, la împăcarea lui Radu cel Mare, domnul Munteniei cu Bogdan, domnul Moldovei, spunându-le că „diavolul, dușman al faptelor bune, ațîță război între domnii *ambelor Dacii (subl. ns.)*, explicându-le că „sinteți creștini de același neam“, ceea ce Grigore Ureche avea să traducă prin : „pentru că sinteți creștini și de o seminiție“. Aceeași idee este clar exprimată și de scriitorul bizantin din a doua jumătate a sec. al XV-lea, Laonic Chalcocondil⁹.

În profundele transformări ce se petrec pe plan general european în sec. al XVIII-lea, în mișcarea socială și de idei înnoitoare, care se dezvoltă și se afirmă neconținut, Principatele române aduc o contribuție originală, susținută de propriile realități, de experiența multiseculară de luptă pentru menținerea ființei etnice și a instituțiilor proprii pe teritoriul strămoșesc.

În această perioadă, sentimentul istoriei naționale devine predominant în opinia românească. Mișcarea pentru emancipare și unitate națională capătă dimensiuni noi prin *Școala ardeleană*, ca și prin mișcările și asociațiile culturale și politice din Muntenia și Moldova. Cuvintele *Dacia*, *Daco-România* deveniseră un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

Desfășurarea în aceste condiții pregătitoare, revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a marcat începutul istoriei moderne a României, a pus în evidență marile resurse revoluționare ale maselor populare, idealurile lor de unitate politică și neatârănare. Ea a fost precursora revoluției de la 1848, a cărei idee forță ce a dominat a fost refacerea vechii *Daciei*, „*Daco-România*“, „*Dacia Nouă*“ etc.

Revoluționarii și cărturarii pașoptiști fac din numele și faptele domnitorului Mihai Viteazul un instrument de acțiune politică, care să ducă la unirea pe care, „din orbirea acelor veacuri, părinții noștri n-au putut-o realiza statornic — cum spunea Nicolae Bălcescu — și care singură trebuie să fie ținta noastră a românilor de azi“. Numele său este așezat definitiv pe placa de aur a martirilor și eroilor luptei pentru unitate și neatârănare. Se dovedea astfel, încă odată, că Mihai Viteazul nu a fost o figură singulară, trecătoare, în istoria națională, că ideile și acțiunile sale, întreaga operă politică nu erau decît expresia unei necesități general resimțite, a unei aspirații împărtășite de toți românii, generație de generație, aspirație vitală pe care vremurile au rănit-o deseori, dar n-au putut-o ucide niciodată. „Mihai — sublinia pe bună dreptate istoricul Grigorie Tocilescu — a rămas pururea eroul național al tuturor românilor, simbolul de unire al fraților despărțiți

⁹ Vezi Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae, Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526—1593*, Edit. Albatros, București, 1980, p. 27—28, 34—36.

de vitrega soartă și de vecinii cotropitori“. „El a devenit pentru generațiile viitoare — adăuga, la rîndul său, Dimitrie Onciul — reprezentantul marelui ideal de unire. El a căzut jertfă, pentru ca să adeverească cuvîntul : nici o idee mare nu va învinge fără de jertfă“. „A-l uita pe Mihai Viteazul, acum și întotdeauna — spunea Nicolae Iorga — ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră“. Și într-adevăr, poporul român nu l-a uitat niciodată. El a continuat lupta pentru unirea într-un singur stat, a cărei înfăptuire se va săvîrși odată cu Marea Unire din 1918.

Răspunzînd celor ce ne contestă dreptul la existență pe aceste plaiuri ale noastre din vechime, scriitorul Liviu Rebreanu spunea, în discursul de recepție la Academia Română : „România cu Dacia de odinioară sînt congruente [în concordanță — n.n.] nu numai în privința configurației geografice, dar și a configurației etnografice românești.

Acest fapt sigur, această evidență bătătoare la ochi ar trebui să puie pe gînduri, dacă nu să-i dezarmeze pe apostolii interesați ai discontinuității românești în propria noastră țară. Ce argument de continuitate poate fi mai plauzibil decît existența aceluiași popor, pe aceleași locuri, după două mii de ani ? Inexplicabilă ar fi tocmai discontinuitatea. S-au văzut popoare mutîndu-se în altă țară, se cunosc popoare care au dispărut cu totul, dar un popor care să dispară și să se risipească pentru a reapărea, peste multe sute de ani, exact în locurile pe care le-a părăsit, ar fi o minune ce nu se poate întîmpla decît în anumite manuale istorice cu tilc“¹⁰.

Închei cuvîntul meu, amintind îndemnul adresat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tineretului — și nu numai tineretului, ci nouă, tuturor cetățenilor acestei republici — de a lua exemplul de iubire de țară și popor de la înaintași, spunîndu-ne în cuvîntarea rostită la deschiderea forumului tineretului : „Priviți trecutul poporului nostru !... S-ar putea spune că nu există metru de pămînt care să nu fi fost udat de lacrimile și sîngele moșilor și strămoșilor noștri. Dar înfrîngînd greutăți uriașe, dînd jertfa supremă atunci cînd a fost nevoie, înaintașii au făcut totul pentru a apăra existența, libertatea și demnitatea poporului nostru, pentru măreția națiunii noastre, pentru dezvoltarea ei pe calea progresului și civilizației“.

SIGNIFICATION DE LA FONDATION DE L'ÉTAT ROUMAIN FEODAL ET CENTRALISÉ SOUS MICHEL LE BRAVE

R é s u m é

L'auteur de la communication montre que l'accomplissement, il y a 380 ans, de l'Etat roumain féodal et centralisé a représenté un premier pas remarquable du combat mené par le peuple roumain au long de quinze siècles de luttes pour

¹⁰ Liviu Rebreanu, *Laudă țăranului român*, discurs de recepție la Academia Română, în „Viața românească“, nr. 7, iulie 1940, p. 5.

sa réunion dans les limites d'un Etat unique et indépendant, organisé dans le foyer approximatif de la Dacie de Décébale. Faisant appel à des sources documentaires, l'on démontre que cet acte éclatant du Moyen Age roumain, accompli en 1600, était un acte conscient, logique et objectif, reposant sur des facteurs économiques, sociaux, politiques et spirituels. Ce ne fut pas un acte isolé, mais il s'inscrivit dans le processus européen des XV—XVIes siècles, quand se constituaient, sur la base des mêmes facteurs, les Etats féodaux et centralisés français, britannique et russe.

La vaste signification de l'union accomplie en l'an 1600 réside dans le fait que cet idéal s'est, par la suite, transmis d'une génération à l'autre, s'amplifiant d'une époque à l'autre, jusqu'à la grande réunion de 1918.